

«نفت و سیاست خارجی» نام کتابی است که مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت منتشر کرده؛ کتابی مشتمل بر مقالات «همایش ملی نفت و سیاست خارجی» که سال ۸۸ برگزار شد. در این همایش یک‌روزه، ابعاد مختلف تاثیرات متقابل نفت و سیاست خارجی ایران به بحث گذاشته شد. دکتر حسن روحانی، رئیس وقت مرکز تحقیقات استراتژیک در جلسه افتتاحیه همایش، با تأکید بر ضرورت اتخاذ سیاستی مدبرانه در زمینه «تولید، توزیع و صادرات نفت»، به تبیین نقش کلیدی سیاست خارجی در این رابطه پرداخت؛ وی در همین رابطه خاطر‌نشان کرد: «پیوندی قوی، متقابل و انکارناپذیر بین اقتصاد قدرتمند و سیاست خارجی مدبرانه وجود دارد» در ادامه جلسه افتتاحیه، «بیزن زنگنه» و «اکبر ترکان»، به‌عنوان سخنرانان اصلی همایش به ابعاد دیگری از بحث «ارتباط متقابل نفت و گاز با سیاست خارجی و رقابت‌های منطقه‌ای ایران در این حوزه» پرداختند. مطالعه این کتاب و نقد و بررسی آن، ما را به شناخت نسبتاً مناسبی از جریان «پیشرفت برون‌زا» که مبتنی بر اقتصاد نفتی و خام‌فروشی آن است می‌رساند؛ اقتصادی که چندان توجهی به پیشرفت درون‌زا و اقتصاد دانش‌بنیان نداشته و به همین خاطر حتی انرژی هسته‌ای هم بیشتر از آنکه مفید به حال اقتصادش باشد، مضر روابط بین‌المللی‌اش خواهد بود.

■ **اهداف کتاب**

۱- تبیین، تأیید و بیان ضرورت مدل و الگوی توسعه ملی برون‌گرا(برون‌زا)، عمدتاً مبتنی بر وابستگی متقابل پیچیده که رهیافتی لیبرال و خوشبین به نظام بین‌الملل است و بر همکاریِ اولِستگیِ [با اِپه] قدرت‌های بزرگ بویژه آمریکا تأکید دارد و رد مدل و الگوی پیشرفت درون‌زا، که انگاره‌ای واقع‌گرایانه و بدبین‌ به همکاری با قدرت‌های بزرگ بویژه آمریکاکلسه.

۲- تبیین چارچوبی برای اقتصاد سیاسی ایران با تمرکز بر دیپلماسی انرژی مبتنی بر نفت و گاز با دادن نقش کانونی به آن در توسعه برون‌گرا، با تأکید بر الگوی امنیت بین‌المللی (نظر به ثبات هژمونیک با در نظر گرفتن آمریکا به‌عنوان هژمون جهانی)
۳- تبیین ارتباط نفت با سیاست خارجی به منظور تدوین راهبردی نفتی برای دیپلماسی ایران (دیپلماسی انرژی) و بیان الزامات سیاست خارجی توسعه‌گرا به مثابه ابزار ایجاد سیاست‌های همکاری با قدرت‌های بزرگ بویژه آمریکا، با تأکید بر نفت و موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک ایران به‌عنوان موتور توسعه ملی و محور تعامل سازنده با جهان (همگرایی با قدرت‌های بزرگ)

۴- تبیین ضرورت، اهمیت و فوریت توسعه میادین نفتی با هدف افزایش تولید برای تقویت اثرگذاری بر سیاست و اراده دیگران (بازیگران اصلی جامعه جهانی)

۵- بازسازی قدرت داخلی و جهانی ایران بر پایه نفت و گاز

۶- تبیین سیاست خارجی واقع‌گرا مبتنی بر ارزش‌های لیبرال-دموکراسی با تأکید بر منافع ملی
■ **مهم‌ترین موضوعات مورد بحث**

الف- آینده نفت و گاز کشور و نوع رابطه آن با جهان؛
ب- بازسازی قدرت داخلی و جهانی ایران بر پایه نفت و گاز
ج- تبیین سیاست خارجی واقع‌گرا مبتنی بر ارزش‌های لیبرال-دموکراسی با تأکید بر منافع ملی
■ **مهم‌ترین موضوعات مورد بحث**
الف- آینده نفت و گاز کشور و نوع رابطه آن با جهان؛
ب- دیپلماسی انرژی ایران و قدرت‌های بزرگ
ج- ایران و تحولات ژئوپلیتیک نفت و گاز
د- سه‌ضلعی نفت، سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل

ه- نفت، ژئواکونومی و امنیت ملی ایران

و- امنیت انرژی، سیاست خارجی ایران و اتحادیه اروپایی
ز- تسلط روسیه بر بازار انرژی اروپا و مخالفت این کشور با عرضه انرژی ایران به اروپا
ح- ساختار نوین اقتصاد سیاسی بین‌الملل و جایگاه ایران در انتقال انرژی حوزه دریای خزر
ط- توسعه صنایع نفت عراق و تأثیر آن بر بازار انرژی و ایران

ی- تحریم اقتصادی و اثر آن بر نفت
ک- نفت و سیاست خارجی اسرائیل
■ **رویکرد نظری و روش تحلیل**
رویکرد نظری غالب در مقالات، نظر به‌های لیبرال و رژیم‌های بین‌المللی با تأکید بر وابستگی متقابل پیچیده است که در جایی که به رئالیسم ساختاری ر وآورده شده، نیز، هدف تقویت ارزش‌های لیبرال-دموکراسی است. روش تحلیل غالب مقالات، اثبات‌گرا(پوزیتیویستی) است.

■ **سازماندهی کتاب**

مطالب کتاب در قالب ۵ فصل آمده است که در فصل اول، با تمرکز بر سیاست خارجی توسعه‌گرا، مدل و الگوی توسعه برون‌گرا و همگرا با قدرت‌های بزرگ در چارچوب امنیت انرژی و توسعه جهانی، به‌عنوان راه برون‌رفت از وضع موجود، تبیین، تأیید و ضروری تلقی شده است. در فصل دوم دیپلماسی انرژی کانون توجه است. در این فصل دیپلماسی انرژی قدرت‌های بزرگ، بویژه آمریکا و اتحادیه اروپایی مورد توجه قرار گرفته و دیپلماسی انرژی ایران براساس آن مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است. در فصل سوم، امنیت انرژی و سیاست خارجی موضوع مورد بحث است. مباحث این فصل از چالشی‌ترین بحث‌های این کتاب است که در آن



سیاست خارجی دولت یازدهم در نقد و بررسی کتاب «نفت و سیاست خارجی»

حاکمیت طولانی

الگوی توسعه برون‌زا

به حل و فصل مهم‌ترین مسائل مورد تعقیب غرب درباره ایران از جمله صلح خاورمیانه، برنامه هسته‌ای و تروریسم به نحوی اشاره شده که همسو و همگرا با قدرت‌های بزرگ بویژه آمریکا باشد. در فصل چهارم به فرصت‌های جهانی عرصه انرژی و فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی ایران بویژه با تأکید بر نقش عراق در آینده انرژی پرداخته شده و ملاحظات راهبردی برای حداکثرسازی منافع و امنیت ملی ایران پیشنهاد شده است. و بالاخره، محور بحث در فصل پنجم، تحریم‌های خارجی علیه ایران است. در

این فصل اثر تحریم‌ها بر نفت و اقتصاد سیاسی ایران مورد ارزیابی قرار گرفته که به همراه پیشنهادهای برون‌گرا برای خروج ایران از این تحریم‌ها است.
■ **مهم‌ترین یافته‌ها و نتایج کتاب**
یافته‌ها و نتایج، حاصل تلاشی است که نویسندگان مقالات غالباً در چارچوب سند چشم‌انداز ۲۰ ساله برای ترجمه راهبرد سیاست خارجی در حوزه دیپلماسی انرژی صورت داده‌اند. اهم این نتایج و یافته‌ها به شرح زیر است:

- ترسیم ۳ وظیفه اصلی سیاست خارجی توسعه‌گرای برون‌گرا در ایران، شامل جذب منابع بین‌المللی برای توسعه، ایجاد و حفظ ثبات در محیط امنیتی و تصویرسازی از ایران به‌عنوان فرصت جمعی برای بازیگران خارجی

- سیاست‌های تعامل مؤثر و سازنده به جای سیاست‌های تقابلی و امنیتی در اقتصاد سیاسی ایران، به‌عنوان راهبرد اصلی برون‌رفت از وضع موجود
- ویژگی‌های دیپلماسی مناسب در عرصه انرژی شامل احراز جایگاه شایسته در بازار انرژی، بررسی و رصد مداوم بازار انرژی و سیاست‌های تولیدکنندگان و محصل‌کنندگان و جذب بازار مصرف‌کنندگان که در حال ورود به دایره قدرت‌های بزرگ اقتصادی هستند و در سال‌های آینده سهم‌شان از مصرف انرژی خلیج‌فارس افزایش می‌یابد.

- دیپلماسی انرژی در بهترین حالت، حاصل تعامل مثبت و رو به رشد بخش انرژی کشور از یک سو و سیاست خارجی توسعه‌گرا از سوی دیگر است.
- بازتعریف جدید از منافع ملی ایران با در نظر گرفتن آمریکا به‌عنوان هژمون جهانی با راهبرد انطباق‌گرای و محاسبه‌گری
- قیمت نفت بسر سیاست خارجی و اهداف استراتژیک ایران مؤثر است.

- اعتماد به نفس ملی بعد از پیروزی انقلاب برای مقابله مؤثر با نیروهای محدودکننده‌نظام بین‌الملل، ناشی از افزایش قیمت نفت بوده است. گسترش اصولگرایی و تلاش برای صدور انقلاب انعکاس چنین امری است.

- موضوع نفت در ۲ بعد با امنیت ملی ایران در ارتباط نزدیک است. اول در بُعد داخلی، نقشی که نفت و درآمدهای حاصل از آن در اقتصاد ایران دارد و در بُعد بین‌المللی در قالب وابستگی متقابل که افزایش تنش بین ایران و نظام بین‌الملل بویژه آمریکا موجب به تأخیر افتادن استفاده ایران از موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک خود شده و تهدیدی جدی برای امنیت ملی است.

- وجهی از ضرورت دیپلماسی انرژی، جلب توجه کشورهای صاحب سرمایه و فناوری برای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز است.

- با توجه به ایفای نقش اصلی نفت در اقتصاد ایران، ایران باید همگام با جریان اصلی توسعه‌گرای جهانی، امنیت خود را در قالب امنیت بین‌المللی جستجو کند و نفت و امنیت انرژی را به ابزار ارتباط نزدیک است. اول در بُعد داخلی، نقشی که نفت و درآمدهای حاصل از آن در اقتصاد ایران دارد و در بُعد بین‌المللی در قالب وابستگی متقابل که افزایش تنش بین ایران و نظام بین‌الملل بویژه آمریکا موجب به تأخیر افتادن استفاده ایران از موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک خود شده و تهدیدی جدی برای امنیت ملی است.

- وجهی از ضرورت دیپلماسی انرژی، جلب توجه کشورهای صاحب سرمایه و فناوری برای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز است.

- با توجه به ایفای نقش اصلی نفت در اقتصاد ایران، ایران باید همگام با جریان اصلی توسعه‌گرای جهانی، امنیت خود را در قالب امنیت بین‌المللی جستجو کند و نفت و امنیت انرژی را به ابزار

تظاهرات

■ **ملاحظات مربوط به منافع ملی و امنیت ملی ایران در منطقه**

- به لحاظ موقعیت ژئواکونومیک و ژئوپلیتیک، ایران مناسبت‌ترین وضع را برای پیوند دادن کشورهای حاشیه خزر به آب‌های آزاد دارد.

- کشورهای معترض به ساختار نظام بین‌المللی حاکم، زمینه‌های بهره‌برداری کلان مالی، تکنولوژیک، علمی و اقتصادی را از دست می‌دهند، چراکه ساختار جدید بر پایه همکاری سازنده میان قطب‌های قدرت قرار دارد و براساس هژمون نظام تک‌قطبی پایه‌ریزی شده و بازیگرانی که با این ساختار همسو و هماهنگ نباشند نمی‌توانند سهمی از بازارهای جهانی داشته باشند. به عبارت دیگر نمی‌توان هم سودای رشد و پیشرفت و الهام‌بخشی علمی و اقتصادی را داشت و هم در پی انزوا و مشارکت‌ناپذیری با محیط بین‌المللی و مراکز قدرت و صاحبان امکانات در عصر جهانی شدن بود. نمی‌توان هم توسعه صنعت نفت را که به تعامل با مراکز تجارت جهانی، شرکت‌های بین‌المللی و سرمایه و فناوری نیاز دارد، خواهان بود و هم با سیاست خارجی دولت‌هایی که این شرکت‌ها، فناوری‌ها و سرمایه‌ها از آنجا برخاسته است تعارض داشت. دستگاه دیپلماسی ایران می‌تواند با تعدیل رفتار سیاسی و انطباق با واقعیت قواعد بازی، به احیای توان بالقوه و موقعیت خود و حداکثرسانی ظرفیت محیط خارجی دست یابد.

- بررسی تحریم‌های اقتصادی برای مقاصد سیاسی نشان می‌دهد تحریم‌هایی که برای تغییر در رفتار و مواضع، اعمال شده است، اغلب توأم با شکست بوده و نتوانسته به تغییر در رفتار کشور هدف منجر شود. همین بررسی‌ها نشان می‌دهد تحریم‌های همه‌جانبه شورای امنیت، اگرچه از نظر تعداد، بسیار اندک بوده است ولی از درجه بالای موفقیت برخوردار بوده‌اند و در ۳ مورد روزنیا، آفریقای جنوبی و عراق در نهایت منجر به تغییر رژیم‌های این کشورها شده است اما در مواردی که هدف از تحریم‌ها تغییر نیست بلکه حفظ وضع موجود یعنی کنترل و محدود کردن کشور هدف در بلندمدت است، فرسودگی تدریجی در بلندمدت طی چند دهه می‌تواند باعث تغییر استراتژیک در طول تاریخ جایگزین مناسبی برای عرضه گاز به اروپا به‌شمار آید. این مساله به رقابت پنهان و آشکاری بین ایران و روسیه در حوزه انرژی دامن می‌زند. با وجود همکاری مشترک ایران و روسیه در کنترل بنیادگرایی، همکاری هسته‌ای، همکاری تسلیحاتی، مخالفت با احداث خطوط لوله از بستر دریای خزر و گستر همکاری‌های تجاری و بازرگانی، ۲ کشور در زمینه‌های زیر رقیب یکدیگر محسوب می‌شوند:

■ **صادرات نفت و گاز**

- نفت از مهم‌ترین منابع قدرت ایران است. توسعه و قدرتمند شدن کشور وابسته به توسعه بهینه منابع نفت و گاز است. بنابراین امنیت کشور وابسته به توسعه اقتصادی است. هدف تحریم‌کنندگان از تحریم ایران فرسودگی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است.

- تهدیدات مکرر دولت‌های غربی مبنی بر تحریم فروش بنزین به ایران عامل اصلی گسترش روابط دولت ایران با دولت ونزولتا در سال‌های اخیر بوده است.

- می‌توان به تحریم‌ها که عامل اصلی گرایش دولت ایران به دولت‌هایی نظیر ونزولتا تلقی می‌شود به‌عنوان یک فرصت نگریست.

- تحریم‌های صنایع نفت و گاز ایران به‌رغم سرمایه‌گذاری‌های داخلی و بومی‌سازی برخی دانش‌های مربوط به اکتشاف، استخراج و پالایش، ضررها و آسیب‌های شدیدی به صنایع نفت و گاز ایران در مقایسه با پیشرفت‌های این صنایع در سایر کشورهای منطقه وارد کرده است.

- پیروی از بین‌المللی کردن آب‌راه‌ها، ایجاد روابط مسالمت‌آمیز با قدرت‌های مؤثر نفتی و جلوگیری از استفاده سیاسی از نفت به‌عنوان اهرم فشار از جمله راهکارهای سیاسی اسرائیل برای کاهش هزینه‌های تأمین نفت و امنیت آینده انرژی خود است.

■ **ارزایی یافته‌های کتاب نفت و سیاست خارجی (مجموعه مقالات)**

یافته‌های غالباً یک‌سویه این کتاب بر این پیش‌فرض استوار است که میان پیشرفت کشورهای خاورمیانه‌ای مثل ایران و همکاریِ اولِستگیِ [با اِپه] قدرت‌های بزرگی همچون آمریکا،همبستگی مستقیمی وجوددارد. این فرضیه ناشی از نگاهی پروزن‌ا (برونگرا) به پیشرفت و توسعه ذی‌نفع منطقه و ممالک ناقد ماورای منطقه است. از ۱۶ ساله بر دولت‌های سازندگی (توسعه اقتصادی) و اصلاحات (توسعه سیاسی) داشته و در حال حاضر نیز در نوزدهمین سال حاکمیت این نگاه در دولت ترکیبی (سازندگی - اصلاحات) حسن روحانی قرار داریم. براساس این نگاه، تنها راه پیشرفت و توسعه، همکاری با قدرت‌های بزرگ بویژه آمریکاست. این نگاه که بر رهیافتی پوزیتیویستی و نظر به‌های لیبرالیستی توسعه استوار است، با تعریفی خطی از توسعه، راه موفقیت را الگوبرداری تام از نمونه‌های لرنمستان

■ **نوع نگاه و تفسیر ایران نسبت به ساختار هژمونیک اقتصاد سیاسی پس از جنگ سرد**
■ **نقش هژمونیک آمریکا در معادلات سیاسی منطقه و مناسبات این قدرت جهانی با کشورهای حاشیه دریای خزر و منطقه قفقاز**
ایران با در نظر گرفتن متغیرهای مذکور و شناسایی مهم‌ترین عوامل واگرایی در مناسبات کشورهای ذی‌نفع منطقه، می‌تواند با برنامه‌ریزی راهبردی نقش اساسی و ارزشمندی را در تأمین منافع خود در منطقه ایفا کند. از مهم‌ترین این عوامل موارد زیر است:

■ **ضرورت توجه به مناقشات روسیه با ترکیه**
■ **نگاه ویژه به مناقشات روسیه با گرجستان**
■ **مدیریت دیپلماسی روابط ایران با روسیه**

نفت کاشگان رسماً وارد مذاکره شد.
- اتحادیه اروپایی بزرگ‌ترین مصرف‌کننده گاز از طبیعی جهان است که ۲۸ درصد این گاز از طریق شبکه فرانسویون روسیه تأمین می‌شود. دومین دارنده ذخیره گاز جهان ایران است که می‌تواند جایگزین مناسبی برای عرضه گاز به اروپا به‌شمار آید. این مساله به رقابت پنهان و آشکاری بین ایران و روسیه در حوزه انرژی دامن می‌زند. با وجود همکاری مشترک ایران و روسیه در کنترل بنیادگرایی، همکاری هسته‌ای، همکاری تسلیحاتی، مخالفت با احداث خطوط لوله از بستر دریای خزر و گستر همکاری‌های تجاری و بازرگانی، ۲ کشور در زمینه‌های زیر رقیب یکدیگر محسوب می‌شوند:

■ **صادرات نفت و گاز**

- نفت از مهم‌ترین منابع قدرت ایران است. توسعه و قدرتمند شدن کشور وابسته به توسعه بهینه منابع نفت و گاز است. بنابراین امنیت کشور وابسته به توسعه اقتصادی است. هدف تحریم‌کنندگان از تحریم ایران فرسودگی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است.

اشاره

دولت سیاست خارجی وزارت مذاکرات

پرویز امینی؛* اولویت دولت روحانی در حل مسائل اقتصادی و نیز توسعه‌گرایی، «روابط خارجی» است و در مساله روابط خارجی، تغییر در روابط خارجی ایران بویژه با کشورهایایی است که غربی یا توسعه‌یافته تلقی می‌شوند. انتخاب دکتر ظریف به عنوان وزیر امور خارجه که برای این دیدگاه جنبه نمادین و سمبلیک نیز دارد در همین چارچوب قابل تعریف است. انتخاب وزارت امور خارجه برای اولین جلسه تودیع و معارفه با حضور رئیس‌جمهور نیز به لحاظ شکلی همین مساله را توجیه می‌کند. مهم‌ترین حرف‌های این دولت نیز در همین جلسه تودیع و معارفه بیان شده است. ۲ جمله کلیدی روحانی، یکی تفسیر پیام ۲۴ خرداد به «تجدیدنظر» در روابط خارجی (البته نه در مبانی و اصول بلکه در شیوه‌ها و عملکردها) و دیگری «کلید» حل مسائل کشور در «سیاست خارجی» است.

دکتر سریع‌القلم در گفت‌وگویی (۵ مرداد ۹۲ با سایت تانکنا) بعد از انتخابات نیز بر همین مساله تصریح دارد. وی اولین و دومین اولویت دولت جدید را در همین چارچوب تعریف می‌کند: «مهم‌ترین اولویت دولت جدید، تغییر سریع تصویر ایران در منطقه و جهان است... دومین اولویت، رفع نگرانی‌های دیگران (خارجی‌ها) نسبت به سخنان و کارکرد ماست... جهان باید احساس کند ایران یک کشور نرمال است و نه کشوری که باید از آن فاصله گرفت، ترس داشت و نگران سخنان و عملکرد افراطی آن بوده... سخن از «ایتکار یکجانبه در مساله هسته‌ای»، «تقلیل انتظارات هسته‌ای به توانمندی قانونی نه توانمندی کامل (که مثلا تنها ۴۰۰ سانتریفیوژ داشته باشیم)»، مواضع هاشمی به عنوان عقبه سیاسی این دولت و «نمادی‌ترین» چهره در بین «ختیگان انرژی» در این چارچوب نظری توسعه‌گرا، حتی مهم‌تر از روحانی نیز همین مساله را نشان می‌دهد.

هاشمی در قالب بیان خاطرات خود از امام(ره) به ۷ موضوعی اشاره می‌کند که به امام(ره) گفتم تنها شما هستید که می‌توانید آن را حل کنید:

«من در سال‌های آخر حیات امام(ره) نامه‌ای را خدمت‌شان نوشتم، تایپ هم نکردم. برای اینکه نمی‌خواستم کسی بخواند و خودم به امام دادم. در آن نامه ۷ موضوع را با امام(ره) مطرح کردم و نوشتم که شما بهتر است در زمان حیات‌تان، قابل اینها را در غیر این صورت ممکن است اینها به صورت معضلی سد راه آینده کشور شود. گرنه‌هایی است که اگر شما ما را عبور ندهید، بعد از شما عبور کردن مشکل خواهد بود... یکی از این مسائل رابطه با آمریکا بود. نوشتم بالاخره سبکی که الان داریم که با آمریکا نه حرف بنزیم و نه رابطه داشته باشیم، قابل تداوم نیست. آمریکا قدرت برتر دنیا است. مگر اروپا با آمریکا، چین با آمریکا

و روسیه با آمریکا چه تفاوتی از دید ما دارند؟ اگر با آنها مذاکره داریم، چرا با آمریکا مذاکره نکنیم؟ معنای مذاکره هم این نیست که تسلیم آنها بشویم. مذاکره می‌کنیم اگر مواضع ما را پذیرفتند یا ما مواضع آنها را پذیرفتیم، تمام است.» روحانی البته پیش از این در سخنرانی خود در همایش چشم‌انداز سیاست خارجی توسعه‌گرا در سال ۸۶ بر برون‌زایی تأکید و درون‌گرایی را مساوی «انزوا» یا «جنگ مداوم» تعبیر کرده بود:

«خلی راحت می‌توان شاقول گذاشت آمریکا،همبستگی مستقیمی وجوددارد. این فرضیه ناشی از نگاهی پروزن‌ا (برونگرا) به پیشرفت و توسعه ذی‌نفع منطقه و ممالک ناقد ماورای منطقه است. از ۱۶ ساله بر دولت‌های سازندگی (توسعه اقتصادی) و اصلاحات (توسعه سیاسی) داشته و در حال حاضر نیز در نوزدهمین سال حاکمیت این نگاه در دولت ترکیبی (سازندگی - اصلاحات) حسن روحانی قرار داریم. براساس این نگاه، تنها راه پیشرفت و توسعه، همکاری با قدرت‌های بزرگ بویژه آمریکاست. این نگاه که بر رهیافتی پوزیتیویستی و نظر به‌های لیبرالیستی توسعه استوار است، با تعریفی خطی از توسعه، راه موفقیت را الگوبرداری تام از نمونه‌های لرنمستان

■ **نوع نگاه و تفسیر ایران نسبت به ساختار هژمونیک اقتصاد سیاسی پس از جنگ سرد**
■ **نقش هژمونیک آمریکا در معادلات سیاسی منطقه و مناسبات این قدرت جهانی با کشورهای حاشیه دریای خزر و منطقه قفقاز**
ایران با در نظر گرفتن متغیرهای مذکور و شناسایی مهم‌ترین عوامل واگرایی در مناسبات کشورهای ذی‌نفع منطقه، می‌تواند با برنامه‌ریزی راهبردی نقش اساسی و ارزشمندی را در تأمین منافع خود در منطقه ایفا کند. از مهم‌ترین این عوامل موارد زیر است:

■ **ضرورت توجه به مناقشات روسیه با ترکیه**
■ **نگاه ویژه به مناقشات روسیه با گرجستان**
■ **مدیریت دیپلماسی روابط ایران با روسیه**

نفت کاشگان رسماً وارد مذاکره شد.
- اتحادیه اروپایی بزرگ‌ترین مصرف‌کننده گاز از طبیعی جهان است که ۲۸ درصد این گاز از طریق شبکه فرانسویون روسیه تأمین می‌شود. دومین دارنده ذخیره گاز جهان ایران است که می‌تواند جایگزین مناسبی برای عرضه گاز به اروپا به‌شمار آید. این مساله به رقابت پنهان و آشکاری بین‌المللی و مراکز قدرت و صاحبان امکانات در عصر جهانی شدن بود. نمی‌توان هم توسعه صنعت نفت را که به تعامل با مراکز تجارت جهانی، شرکت‌های بین‌المللی و سرمایه و فناوری نیاز دارد، خواهان بود و هم با سیاست خارجی دولت‌هایی که این شرکت‌ها، فناوری‌ها و سرمایه‌ها از آنجا برخاسته است تعارض داشت. دستگاه دیپلماسی ایران می‌تواند با تعدیل رفتار سیاسی و انطباق با واقعیت قواعد بازی، به احیای توان بالقوه و موقعیت خود و حداکثرسانی ظرفیت محیط خارجی دست یابد.

- بررسی تحریم‌های اقتصادی برای مقاصد سیاسی نشان می‌دهد تحریم‌هایی که برای تغییر در رفتار و مواضع، اعمال شده است، اغلب توأم با شکست بوده و نتوانسته به تغییر در رفتار کشور هدف منجر شود. همین بررسی‌ها نشان می‌دهد تحریم‌های همه‌جانبه شورای امنیت، اگرچه از نظر تعداد، بسیار اندک بوده است ولی از درجه بالای موفقیت برخوردار بوده‌اند و در ۳ مورد روزنیا، آفریقای جنوبی و عراق در نهایت منجر به تغییر رژیم‌های این کشورها شده است اما در مواردی که هدف از تحریم‌ها تغییر نیست بلکه حفظ وضع موجود یعنی کنترل و محدود کردن کشور هدف در بلندمدت است، فرسودگی تدریجی در بلندمدت طی چند دهه می‌تواند باعث تغییر استراتژیک در طول تاریخ جایگزین مناسبی برای عرضه گاز به اروپا به‌شمار آید. این مساله به رقابت پنهان و آشکاری بین ایران و روسیه در حوزه انرژی دامن می‌زند. با وجود همکاری مشترک ایران و روسیه در کنترل بنیادگرایی، همکاری هسته‌ای، همکاری تسلیحاتی، مخالفت با احداث خطوط لوله از بستر دریای خزر و گستر همکاری‌های تجاری و بازرگانی، ۲ کشور در زمینه‌های زیر رقیب یکدیگر محسوب می‌شوند:

■ **صادرات نفت و گاز**

- نفت از مهم‌ترین منابع قدرت ایران است. توسعه و قدرتمند شدن کشور وابسته به توسعه بهینه منابع نفت و گاز است. بنابراین امنیت کشور وابسته به توسعه اقتصادی است. هدف تحریم‌کنندگان از تحریم ایران فرسودگی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است.